

ACC. N:R M. 12840:1-8.

Landskap: Småland Upptecknare: Oscar Karlsson, Ålgård
Härad: L. Möre Berättare: " " "
Socken: Medesjö Berättarens yrke: fönsterglasblåsare
Uppteckningsår: 1953 Född år 1879 i Medesjö

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Butikohandel på landsbygden.

s. 1-8 LwF 95.

ACC. N:R M. 12840:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 95
1

Då jag som 5-årig första gång handlade i en handelsbod var det ett vetebröd s.k. bulle vilken kostade 1 öre och var större än de nu vanliga. Handlanden hette Karl Johan Rydberg och hans handelsbod vilken inrymdes i samma lilla stuga som han bodde med sin familj tillsammans 10 personer, var belägen c.a. 2 1/2 km från byn Sigisborg och omgäven av skog åt alla vädersveck och minst ovannämnda åt länd till närmaste byar. Skedsbyggd i Bäckebo s.m., Vämlaryn i Ålgöhus s.m., Tvedjen i Madsjö s.m. "Butiken" var c.a. 4x4 meter med ett enda litet fönster som släppte in mycket ringa dagsljus. En fotogenlampa med s.k. flabbrännare hängde i taket över disken = den bänk varpå varorna lades upp då kunder skulle köpa dem. Utöver denna bänk/disk var omkring 10 lädor av olika storlekar beroende på vilken vara den var ansedd att innehålla. Där fanns sockerlädan, och mjölkädan längst ner vid golvet flankerade av risgröns, korngröns, russin- resp. vetebröds lädan. Över denna nedersta rad med större lädor fanns mindre sådana med olika kryddor såsom peppar.

ACC. N:R M. 12840:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kanel "sockerpinnar" = karameller och andra ljustor.

Hela golvytan, som väl kunde vara 16-18 kv.m., var belagd med siltkunnor uppslagna varifrån den samma siltten experierades till kunden inlagd i "gräppor", mjöl-påsar och mjölsäckar innehållande vetemjöl, rågsikt-mjöl, sammannallet grovt rågmjöl, kornmjöl, korngrön m.m. På väggarna var alla slag av dåtidens enkla arbetsredskap upphängda: hakkar, spadar, flåhakar, plogbitar, yxor, sägar, sior, räfsan m.m.

I samma butik fanns att köpa enkla klädesplagg såsom: mäsor, skor, stölar med höga skaff, underkläder, byxor av mottskin. Vid eller rättare sagt före jul kunde vi i samma butik köpa på gubbar och kärvingar av vetedeg samt "julabästar" av samma slag jämte tjortar, baccar, mandeller m.m. av s. k. "sockerbogsdeg". (Dessa saker ställdes av barnen upp i förstren och fick ej ätas förr än "20-gandedagkunt" gått tillända. Som våra dagars hälsopärdig myrddig heter finge se en sådan butik numera. Så bleve det väl närmast av förging genast, men den tidens människor var härdade och "härdföra" och det var sällan

2

2.

ACC. N:R. M. 12840:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

vägen människor var sjuk vad de än förlörde. Alla varor
köptes av handlanden i Kalmar stad, 6 gamla br. omid avläg-
sen från byn jag talat om i dessa rader, och fraktsades hem
efter en häst med vagn sammanrid samt kälkar den tid mar-
ken var smältetakt. Å vagnen eller kälkarna var anbringad
en s. k. "slusshäck", en av trästänger och spolar hopfogad kong-
liknande lada c. a. 3 met. lång 40-50 c/m hög och i botten 60 c/m
bred samt uppkitt 70 eller 80 c/m. I denna häck fraktsades alla va-
ror hem till "handelsboden", i denna häck som körkarlen - hand-
landen byggd såväl bort som hemresan by hästen, en 30-årig
"Ölandskrake" tillad rätt väg såväl till som från staden, och här-
närde sig med lutt- och eller enris av vid vägen växande
trä. Förenämnda handlare uppköpte även många olika
slädskutor och liknande hörs ledor förstade samma lings
väg till Kalmar, i vilken stad allt kunde säljas av hand-
brukets och skogens produkter. Samme handlare uppköpte
vakra lumps av ylle och linne av s. k. "lumpsamlare" som
genomvandrade byggherna i alla riktningar och

ACC. N:R M. 12840:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Socknar. Den uppköpta lumpen lastades med samma
lump och såldan till Lenebo bruk i Halmantors socken.

Det var nästan lika långt till detta pappersbruk som
till Halmar, men han måste då och då hämta s. k. "Grä-
papper" från nämnda bruk; fy sådant användes av
allmogem för att klästräs på väggarna före tapetseringen.

Några år senare eller på 1890-talet såg jag en annan
butik i Gadderös färderglasbruk. Här var det större so-
kal och bättre redn ifråga om sortering och ordnandet
av varorna i särskilda grupper, men disk och lådor
i densamma fjänade liknande ändamål som den
föret beskrivna butiken. Till sistnämnda butik

kom de flästa varorna med järnvägs vagn till
Orrefors f. u. på Nybro-Sjöströms då nybyggda järn-
väg och hämtades mestadels av de glaskörare vilka
färdade färderglas till Orrefors f. u. f. v. b.

Denna butik var till skillnad från den föret beskrivna buti-
ket och ägdes av brucks innehavaren. Inköp kunde göras

4.

4

göras med uppmärksande av "lappi" från brukskontoret
varakti var antecknat om tillgång för täckning samt in-
nerstående och i så fall, för vilket belopp. Tyvärr var förfä-
nsten denna tid så liten (för mindst 12:- per månad för 240 tim-
mars arbetstid, varav 120 vaktimmar) att det sällan fanns något att
få på kontant. Såväl ordning som utrymmen varo i denna
butik långt bättre ordnade än i den förstbeskrivna.

Innehavaren av den först beskrivna butiken var som till
handen Jon Larsson från Sigis laryd i Madesjö socken. Fadern
hade blivit utfattig och mist överhita gården till borgävrarna.
Någon utbildning i handelsyrket hade ingendera av de nu
beskrivna butikernas innehavare.

Varuförmedlingen var ordnad; den först beskrivna butiken
genom kontanter och eller varubyte varid handlandens
varor vara: trävaror, gbr. produkter m. m. och i glarbrukets buti-
ken bet. varorna med kontanter och (holigen) växlar eller gld.

Några biträden utöver husbrarna såg jag icke denna
tid. Hvar stort handelsområde var för den först

ACC. N:R M. 12840:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

männada butiken var är svårt bestämma men mycket ut
över byn och Gadderås glasbruk med 200 å 225 personer
var det icke. Glasbruket butiken hade måhända några andra
kunder från angränsande byar Gistaberg, Brumstyd o.s.v.

Då denna butik kom till minskades hjältallet den förknämde
kunder. Varorna sålgs in i pepper mera sällan. För mjöl
gryn och lanna varor medförde kunden alltid påsar eller
säckar av hemvänt tyg och för veta varor såsom sirup,
fotogen, fjära o.s.v. medförde kunden nödiga och ändamåls-
enliga kärl av koppar, bläckplåt träbyxor och dito arkar samt
ibland glasbuteljer för fotogen. För den fört beskrivna butiken
var tiden för inköp icke fixerad. Dock hölls köpet på ett bestämt för-
håll på sön- eller helgdag. I glasbruket butiken pågick affären
från kl. 8 fm till långelig tid på kvällen d. v. s. tills kunderna
såg slut. De flesta kunder handlade på kredit och betalde
då utlåning eller försäljning av varor ägt rum. Det senare av
händer och månads utlåning utbetades då lönen utbetalades.

Meras sällan bet. bankant. Det var kooperativinen som här i orten

ACC. N:R M. 12840:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

införde kontantsystemet omkring år 1910-1915. Haro på skuld
vet jag icke hur det gick till. Far var alldrig vad jag vet,
skyldig något för förbrukningsvaror och denna vara har
emitt följt mig. I andras affärer har jag ej förskat.

All köpa varor på kredit kallades ett "borgä" och
ansågs yllert skamligt om det gälde konsumtionsvaror.

Den måhända var en av orsakerna till att Kooperat-
iverna i denna ort hade sådan framgång då den
lån bröt mark. Farvel det gick till då vidare kredit nek-
ades, kan jag ge ett bevis för: Min broder hade en
en bande blivit skickad till här först ombesörje

handlare för att köpa för 5 öre smus. Vid framföran-
det av ärendet svarade handlarens fru: "Hälsa du
"Päll-Oden" må att nu han betalt sin gäll (skuld)

här, så han få borga igen." En självsagande bande,
ej betradd för ytterligare 5 öre. Det skedde år 1879 i

Madesjö s. v. Hvar varornas pris märktes vet
jag ej något om. Jag alldrig sådant.

7

Pruta av på priset var vanligt, och detta var handlaren
alltid beredd på. Den som inte lät pruta med sig ansågs
dåsk för bättre än den som begärde mycket och sedan "hogä"
på varen. Som potetter vet jag ingenting. Hos smutsvassa handlare
"bokfordes" oflast på lösa papper, vilka upphängdes på en spik
i väggen i butikken. Thru det sedan ordnades vet jag ej något
om Post ^{och} eller tidningar, utdelades ofta i handelsbodarna.
Den tid jag skrivit om utdelades dessa saker vid glasbrukerna
av den som kört glaset till järnstationen. I min födelseby fanns
inget postkontor närmare än Nybo 20 km. från byn. En söndag,
då jag kom 7-årig äkt med en bonde till den 20 km. avlägsna
poststationen vid stakenbyrkan och gick in där och frågade
efter brever end. uppgeven hemortsadr. blev jag utkörd med tillropet:
"Ut hämsman" utskolat högsta möjliga röskbyrka. Allt jag efter den
betän varit rädd för dylika lödga herrar kom ingen undrapå